

Η αγωνία του διανοουμένου

27.11.2016

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Π. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

Το βιβλίο του καθηγητή Γιώργου Παγουλάτου «Το νησί που φεύγει» διαβάζεται και ως ζωντανό ημερολόγιο της κρίσης. Στη φωτογραφία, ο συγγραφέας σε στιγμιότυπο από την παρουσίαση του βιβλίου στο Public.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΓΟΥΛΑΤΟΣ

Το νησί που φεύγει. 121+1 κείμενα για την ελληνική κρίση

εκδ. Παπαδόπουλος, 2016

σελ. 343

Ένα από τα πολλά μεγάλα ψέματα της ελληνικής κρίσης, εκτός από τα πολιτικά και τα οικονομικά, ήταν η δήθεν «απουσία των διανοουμένων». Συνέβη το εντελώς αντίθετο. Ποτέ τόσοι πολλοί δεν έγραψαν τόσα πολλά, απευθυνόμενοι σε όλους.

Από τα παραδοσιακά ΜΜΕ μέχρι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, υπήρξε καταιγισμός «απόψεων» που κυμαίνονταν από κείμενα αναφοράς, τα οποία θα μνημονεύουμε για χρόνια, μέχρι θέσεις για τις οποίες οι συντάκτες τους πιθανώς σήμερα να αισθάνονται ντροπή. Με όλη αυτή την αρθρογραφία, τις ατέρμονες τηλεοπτικές συζητήσεις, τα συνέδρια, τις μελέτες, η ελληνική κοινωνία είχε στη διάθεσή της, ήδη από την πρώτη στιγμή, πολύ εύστοχες ερμηνείες για τα αίτια και τις προοπτικές της κρίσης, για τα λάθη των άλλων, όπως και για τις υποχρεώσεις μας, προκειμένου να ξεπεράσουμε τον κάβο αυτό.

Για λόγους που σήμερα ξέρουμε βάσιμα πλέον ότι δεν είναι μόνον εγχώριοι, αλλά μάλλον αφορούν το κοινωνικό φαντασιακό σε ολόκληρο τον δυτικό κόσμο, η ελληνική κοινωνία επέλεξε να ακούσει κυρίως όσους τόνωναν τα κατώτερα ένστικτά της, όσους την κολάκευαν μόνο και της απέκρυπταν τη σκληρή αλήθεια. Όσους σκοπίμως την παραπλάνησαν.

Σήμερα, από την προοπτική επτά ατελείωτων χρόνων κρίσης ξέρουμε επίσης ότι και οι υποστηρικτές της κατά τα άλλα αδιαμφισβήτητης ανάγκης για εθνική αυτογνωσία έκαναν ένα μοιραίο λάθος. Συχνά, κούνησαν διδακτικά και αλαζονικά το χέρι στο πλήθος, λέγοντάς τους με απαξίωση ότι δεν άξιζαν τη σωτηρία, εφόσον δεν μπορούσαν να καταλάβουν. Εγιναν δηλαδή και οι ίδιοι δημαγωγοί από την ανάποδη.

Μεγάλο ρίσκο

Αν κάνουμε αυτή την εισαγωγή, είναι για να τονίσουμε ότι η έκδοση της συλλογής των άρθρων του καθηγητή Γ. Παγουλάτου που δημοσιεύθηκαν το διάστημα 2007-2015 στην εφημερίδα που μας φιλοξενεί και σήμερα δεν υπάγεται σε καμία από τις δύο κατηγορίες. Πρώτα και κύρια δεν υπήρξε μετά Χριστόν προφήτης. Οι «δυσάρεστες» παρεμβάσεις του για όσα ζωτικά εκκρεμούσαν να γίνουν για τον εκσυγχρονισμό του κράτους και της οικονομίας ξεκινούν ήδη από την εποχή της μεταρρυθμιστικής αδράνειας των κυβερνήσεων Καραμανλή, το 2007-2009. Σε όλο το διάστημα αυτό επισημαίνεται από τον αρθρογράφο το βάλτωμα στο ασφαλιστικό, στην παιδεία, στη χαμηλή ανταγωνιστικότητα, στο στόμωμα της ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας.

Δεν χάνει, όμως, την ενσυναίσθησή του ούτε και αφότου ξεσπάει η κρίση. Με τη δύναμη των στοιχείων και των επιχειρημάτων, παλεύει να εξηγήσει τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής κρίσης, να δείξει ότι αυτή την έφεραν οι εσωτερικές αντιφάσεις και όχι τα ίδια τα μνημόνια. Κι ενώ την ίδια εποχή ηχούν παραδίπλα οι άναρθρες φωνές των «Αγανακτισμένων» και των κινημάτων του «Δεν πληρώνω», ο ίδιος δεν χάνει ποτέ από το βλέμμα του την υπόκωφη κραυγή όσων πραγματικά χτυπήθηκαν από την κρίση: των ανέργων, των νεόπτωχων, μα κυρίως των νέων που είναι οι περισσότεροι αδικημένοι απ' όλους. Και δείχνει ακριβώς ότι τα (κροκοδείλια) δάκρυα της τότε αντιπολίτευσης αφορούσαν σχεδόν αποκλειστικά τους προνομιούχους της μεταπολίτευσης και σχεδόν καθόλου τα πραγματικά θύματα της καταστροφής.

Η περιγραφή ενός σύνθετου φαινομένου όπως μια μεγάλη κρίση, εθνική και υπερεθνική, ενέχει μεγάλο ρίσκο για έναν διανοούμενο. Οι ερμηνείες του πατούν πάνω σε κινούμενη άμμο. Τα δεδομένα αλλάζουν καθημερινά, άρα –αλίμονο– και οι δικές του θέσεις. Παρομοίως δε και τα συναισθήματά του, καθώς εμπλέκεται και ο ίδιος στα γεγονότα, βιώνει όπως και όλοι οι άλλοι τις συνέπειες της λαίλαπας. Δεν λείπουν αυτές οι μεταπτώσεις ούτε από τα άρθρα του Γ. Παγουλάτου – δεν θα γινόταν άλλωστε.

Για παράδειγμα, η κριτική του στον εθνικολαϊκισμό και στον επικίνδυνο τυχοδιωκτισμό της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ φθάνει στην κορύφωσή της στο δημοψήφισμα του καλοκαιριού του 2015, όπου καταγγέλλει, φανερά φορτισμένος, πως πήγαμε «από το ψέμα στην απάτη». Και ύστερα, από μια εξάντληση την οποία μάλλον συμμερίζονται πολλοί ακόμη, ρίχνει τους τόνους, αναζητεί δρόμους συνεννόησης, μοιάζει να αποτραβιέται σε μια θέση πιο αποστασιοποιημένου παρατηρητή.

Πρόκειται πλέον για μια «πολιτική» στάση, μια στάση που δίνει μεγαλύτερη σημασία στις ιδέες και στην ανάγκη υπέρβασης δομικών στρεβλώσεων και νοοτροπιών, ανεξαρτήτως κομμάτων, παρά στους συσχετισμούς ισχύος της συγκυρίας.

Υπό αυτήν την έννοια, το βιβλίο του διαβάζεται και σαν ένα ζωντανό ημερολόγιο της κρίσης. Ένας αταλάντευτος υπερασπιστής της φιλελεύθερης δημοκρατίας, ένας φανατικός φιλοευρωπαϊστής, ένας οικονομολόγος που καλοδέχεται την παγκοσμιοποίηση, αλλά που δεν αποδέχεται τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, ως φυσικό φαινόμενο του καπιταλισμού, μοιάζει να επινοεί και ο ίδιος σε κάθε φάση τον εαυτό του, όπως θα μπορούσε να το θέσει ο Φουκώ.

Η κρίση μάς αλλάζει, κι εμείς από την πλευρά μας αναζητούμε μέσα σε αυτήν ένα νέο παρατηρητήριο για να εξετάσουμε τους άλλους και τον εαυτό μας.

Πατριωτισμός

Σε κάθε περίπτωση, όμως, όλα τα άρθρα τα χαρακτηρίζει πατριωτισμός της ευθύνης. Παρά τον φιλοευρωπαϊσμό του και την όλο και μεγαλύτερη επιρροή της Ε.Ε. στις εσωτερικές υποθέσεις, ο Παγουλάτος αντιλαμβάνεται ότι εντέλει το μέλλον τούτου εδώ του αντιφατικού κράτους εξαρτάται από τη δυνατότητα των εσωτερικών του δυνάμεων και ιδίως των ελίτ του να εφαρμόσουν ένα δικό τους σχέδιο εξόδου από την κρίση. Ο ίδιος είναι επ' αυτού απαισιόδοξα αισιόδοξος.

Ο αριστερός δρόμος εξόδου με τον ΣΥΡΙΖΑ έχει ως τώρα αποτύχει, παρά τις πινελιές ρεαλισμού που φαίνεται να προσπαθεί οψίμως να προσθέσει η κυβέρνηση. Ο αρθρογράφος υπονοεί στο τελευταίο κείμενό του ότι αποτυγχάνει διότι δεν είναι εντέλει πραγματικά αριστερή. Το μέλλον θα δείξει αν αποτυγχάνει διότι ακριβώς αυτά είναι τα όρια του σύγχρονου αριστεροδέξιου εθνικολαϊκισμού, όταν αυτός έρθει στην εξουσία.

*Ο Δημήτρης Π. Σωτηρόπουλος είναι αναπληρωτής καθηγητής Σύγχρονης Πολιτικής Ιστορίας, διευθυντής του ΠΜΣ «Διακυβέρνηση και Επιχειρηματικότητα», αρχισυντάκτης της «Νέας Εστίας».

<http://www.kathimerini.gr/885064/article/politismos/vivlio/h-agwnia-toy-dianooymenoy>